

УДК 378:371.13:373.3

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Юзик М.А.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті розглянуто проблему розвитку системи підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах реформування освіти. Проведено дослідження в основі яких зміст підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Проаналізована структура професійної компетентності вчителя початкових класів, що становить його професіоналізм.

Ключові слова: Нова українська школа, вчитель початкової школи, компетентність, компетентнісний підхід, тенденції, реформа.

Постановка проблеми. Однією з основних умов забезпечення якісної освіти в сучасному світі є професійна компетентність педагога, здатного своєчасно реагувати на зміни в різних сферах життя, впливати на інтенсивність розвитку пізнавальних процесів у школярів, на рівень формування у них навчальних умінь і навичок, виховання духовно-моральних і емоційно-вольових якостей особистості.

Зміни в суспільному житті та свідомості вимагають від педагогів визначення нової мети навчання та виховання – розвиток особистості, здатної до життєтворчості та самореалізації у нових швидкозмінних умовах.

У вирішенні цих проблем провідна роль відводиться вчителю початкової ланки, якому необхідно по-новому поглянути на свою роботу, на побудову уроку, форму його проведення, освоїти нові методи навчання сучасного молодшого школяра [19].

Модернізована початкова школа вимагає відповідної професійної підготовки майбутнього вчи-

теля початкової школи, який був би компетентний у питаннях щодо реалізації нового Державного стандарту початкової освіти, активно підтримував гуманізацію освіти, ідей дитиноцентризму у навчанні, застосовував принцип особистісного зорієнтованого підходу у навчанні молодших школярів, а також інформаційних технологій у навчальний процес початкової школи [18].

Наявна система професійно-педагогічної підготовки та цінностей учителя початкових класів значною мірою спрямована на теоретичне осмислення суті навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи. Як засвідчує досвід, формуванню комплексу професійно значущих якостей особистості, які забезпечують високий рівень професіоналізму майбутніх учителів в конкретних умовах складного сучасного педагогічного процесу не завжди приділяється належна увага. Саме професійна готовність майбутнього педагога до формування у молодших школярів пізнавального інтересу є важливою передумовою для досягнення досконалості в по-

дальшій педагогічній діяльності. Формування такої готовності майбутніх учителів сприятиме подальшому ефективному просуванню у професійній діяльності.

Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить, що проблема підготовки майбутніх учителів, зокрема початкової школи, перебуває в центрі уваги багатьох дослідників. Означеній проблемі присвячені наукові праці у галузі філософії освіти (В. Андрущенко, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень та ін.); зокрема В. Андрущенко досліджує організації та суспільної самоорганізації в період масштабних змін України на рубежі століть. Професійної підготовки фахівців у вищій школі (А. Алексюк, Б. Андрієвський, С. Гончаренко, Л. Пермінова, В. Семиченко та ін.); С. Гончаренко аналізує завдання теорії і практики навчання і виховання; теорії компетентного підходу до навчання (В. Байденко, С. Зеєр, І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мігіна, О. Овчарук, О. Пометун та ін.); формування професійних цінностей педагога (С. Бадюл, Н. Кузьміна, С. Мартиненко, В. М'ясищев, Г. Нагорна, Л. Хоружа, Р. Хмельюк та ін.). Л. Хоружа досліджує питання становлення етичної компетентності майбутніх учителів початкових класів [2]. Проблема розвитку вищої освіти в умовах глобалізаційних процесів та вимог ринку праці присвячені дослідження В. Ковальчука [8-14].

Однак у працях вищезначених авторів не достатньо приділено увагу тенденції розвитку системи підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах реформ.

Зважаючи на це, **метою нашої статті** є розкриття сутності та особливостей системи підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах реформування освіти.

Виклад основного матеріалу. Перед педагогічною системою сьогодні особливо гостро поставило питання вдосконалення роботи педагогічних ВНЗ щодо підготовки майбутніх педагогів із високим рівнем професіоналізму, творчої активності, які б відповідально ставилися до результатів свого навчання та підготовки до майбутньої професійної діяльності. Щоб педагогічні кадри були готові до сучасної професійної діяльності, необхідно якнайшвидше ознайомлювати майбутніх фахівців з особливостями реальної педагогічної діяльності в цілому, із сучасними вимогами до навчально-виховного процесу школи, що постійно розвивається під впливом змін.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року закріпила положення про те, що підготовка педагогічних працівників є центральним завданням модернізації освіти, провідним принципом державної освітньої політики. Розроблення нових підходів до професійно-педагогічної освіти передбачає низку перетворень, найбільш важлива з яких – створення умов для особистісного та професійного розвитку як дитини, так і педагога [4].

І. Зязюн стверджує, що сучасний педагог повинен уміти взаємодіяти з учнями таким чином, щоб одразу бути і помічником у роботі учня і одним із джерел інформації. Від нього вимагається, як від режисера, створити сприятливу атмосферу для самостійної навчальної пізнання учнів, але не бути головним в групі учнів [5, с. 56]. В. Бу-

дак погоджуючись із ним, додає якого учителя потребує сьогоденне суспільство, а саме такого, котрий самодостатній, щасливий, уміє встановлювати дружні відносини не лише з дітьми, але й з колегами та батьками [1, с. 5].

Упродовж останніх років система освіти в Україні, особливо початкових класах, отримала нарікання з боку батьків.

Порівнюючи з підходом до шкільного навчання на Заході, багато хто стверджував про недієвість української школи, як такої, що не здатна захопити до навчання і розвитку творчого мислення. Внаслідок тривалого і цілеспрямованого використання сучасних навчальних технологій, які вказують на інноваційну діяльність вчителя початкової школи, сприяє спрощенню в організації навчального процесу.

Минулоріч відбулися оновлення в програмі навчання учнів початкових класів. Серед змін, що найбільше викликали ентузіазм батьків – з вимог до молодших школярів усунули вимоги щодо відліку клітинок «від краю», червону ручку, зниження оцінок за виправлення й оцінювання каліграфії. Крім цього, відтепер першокласникам можна писати олівцем, скасовано домашні завдання на вихідні та свята. У початкових класах більше не оцінюються такі предмети, як «Інформатика», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», інтегровані курси «Мистецтво», «Основи здоров'я», «Фізична культура», «Я у світі» та «Трудове навчання», а оцінки безпосередньо не є предметом обговорень і різних рейтингів.

Як зазначає Л. Гриневич, що зміни мають охопити безліч аспектів викладання у початковій школі, хоча б трохи наблизивши її до бажаного ідеалу. Однак варто зауважити, що реформа потребує тісної співпраці уряду, парламенту та місцевих органів влади. Якщо держава хоче здійснити успішну реформу, то потрібно робити це всіма своїми силами та можливостями. Основою реформи в початковій школі є свідоме мислення самої дитини і відповідно зміна ставлення в системі «вчитель-учень. Найголовніше в цій реформі – це не скасування домашніх завдань або зниження оцінок за виправлення, а так званий компетентнісний підхід, коли замість зазубрювання дитина вчиться самостійно і комплексно мислити, системно сприймати новий матеріал». Інна Коберник, радник Міністра освіти, з цього приводу зауважує: «Не слід очікувати, що дана реформа відбудеться дуже швидко. Кінцевий її результат залежить від самого вчителя та вміння навчати. Зрозуміло, це вимагає істотних змін у педагогічній освіті, щоб ці зміни стали дійсно незворотними і системними. Насамперед потрібно навчати вчителів, а також, за можливості, змінювати навчання у ВНЗ» [3].

Проте зміни тривають і досі. Наприкінці 2016 року Кабінет Міністрів України ухвалив Концепцію «Нової української школи», яка передбачає реформу середньої освіти та почне діяти у 2018 році. Згідно з концепцією, передбачається перехід на 12-річне навчання. Були сформульовані нові державні стандарти для початкової школи, орієнтовані на компетентності, якими повинні володіти учні після завершення кожного окремого етапу навчання. Держстандарти почнуть діяти із 2018 року, але вже у

2017-2018 навчальному році нові стандарти початкової школи пройдуть апробацію у деяких школах в усіх регіонах України.

Що ж передбачає «Нова українська школа» для початкової освіти? Навчання починатиметься, як правило, з шести років. Діти з особливими потребами зможуть приходити до школи з іншого віку. Тривалість перебування в початковій школі для таких дітей можна буде продовжити з доповненням корекційно-розвивального складника. Якість освіти, зокрема з іноземної мови, в початковій школі буде підвищено. Навчання буде організовано за єдиним стандартом, без запровадження предметів із поглибленим рівнем. Це також дозволить уникнути соціальної «сегрегації» та відбору дітей в молодшому шкільному віці. Перший цикл початкової освіти допоможе учневі звикнути до шкільного життя. Початкова освіта нової школи поділятиметься на два цикли: перший, адаптаційно-ігровий (1-2 класи); другий, основний (3-4 класи). У другому циклі початкової освіти в учнів буде формуватися почуття відповідальності й самостійності. Після завершення початкової школи навчальні досягнення кожного учня повинні відповідати стандарту початкової школи. Державна підсумкова атестація здобувачів початкової освіти буде здійснюватися лише з метою моніторингу якості освітньої діяльності закладів і проводитиметься вчителями школи. У початковій школі (як і в гімназії та ліцеї) не буде «одноденних» курсів або предметів. В одному класі не буде більше 8 обов'язкових предметів [15].

Лілія Гриневиц, Міністр освіти і науки України, аналізуючи Концепцію Нової української школи на сайті МОН України, зазначила, що 75,6% українців підтримують ідею реформування освіти і готові до змін. Вона пояснює, що 100-відсоткової готовності очікувати не доводиться, адже Україна довгий час знаходилася осторонь європейських процесів, а також нова ідея не може подобатися одразу всім. Із думкою про те, що «українська освіта потребує реформи» погоджуються 90,1% педагогів та 81,5% школярів, що свідчить про бажання та потребу в отриманні якісної та гідної освіти, можливість створення діалогічної комунікації та здатності до активної співпраці у системі «вчитель-учень», яка зможе конкурувати в майбутньому з фінською та канадською системами навчання [3].

Сучасний учитель, зокрема і початкових класів, відповідно до нової концепції повинен сформувати в учнів володіння *десятьма групами компетентностей*, що дає йому змогу розвиватися та стати успішнішим у реалізації навчання для своїх учнів: 1) спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; 2) спілкування іноземними мовами; 3) математична грамотність; 4) компетентності в природничих науках і технологіях; 5) інформаційно-цифрова компетентність; 6) уміння навчатися впродовж життя; 7) соціальні і громадянські компетентності; 8) підприємливість; 9) загальнокультурна грамотність; 10) екологічна грамотність і здорове життя [9].

Усі перераховані компетентності однаково важливі й взаємопов'язані між собою. Кожну із

них діти набуватимуть послідовно, поступово, під час вивчення різних предметів на всіх етапах освіти. А щоб утілити їх у життя, необхідно навчити якісно учителів, аби вже в третьому класі, як стверджує Лілія Гриневиц, дитина не втратила інтерес до навчання.

Дослідниця Т. І. Ваколя зауважує, що «ми живимемо в інший час, який потребує нових способів передачі знань, адже традиційна система вже стає застарілою, стає звичним явищем до набуття знань і можливість їх використовувати не лише у повсякденному житті, а й на роботі. «Розв'язання вказаної проблеми пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу до навчання, тобто спрямованістю педагогічного процесу на формування ключових (базових) і предметних компетентностей людини, які розглядаються як інтегрована характеристика особистості. Це вимагає подолання традиційних, когнітивних орієнтирів, вимагає оновлення змісту, методів і технологій навчання, активізації внутрішніх потенційних можливостей людини» [2].

Можна написати: ми погоджуємося з І. Онищенко, яка виокремлює наступні компетентності вчителя початкової школи, що відповідає сучасним тенденціям реформування початкової школи: *мотиваційний* – забезпечує позитивну мотивацію учителя до прояву і розвитку професійно-педагогічної компетентності, що виражається в інтересі до педагогічної діяльності, бажанні працювати, потребі у самоосвіті, саморозвитку; *змістовий* – охоплює такі елементи компетентності, як володіння науковими професійно-педагогічними знаннями (психолого-педагогічними, методичними, спеціальними, загальноосвітніми, управлінськими, інформаційно-технологічними), здатність педагогічно мислити на основі системи знань та досвіду пізнавальної діяльності; *операційно-діяльнісний* – охоплює уміння практично вирішувати педагогічні завдання, фаховий досвід, творчі здібності, володіння педагогічними технологіями та педагогічним менеджментом, фахове мислення; *особистісний* – представлений такими особистісними та професійно важливими якостями особистості, як любов до дітей, доброта, альтруїзм, емпатійність, толерантність, комунікабельність, активність, самостійність, ініціативність, креативність, гнучкість мислення [17].

Висновки. Педагог, який здатний і готовий до здійснення інноваційної діяльності в початковій школі, може досягнути результатів лише тоді, коли він усвідомлює себе професіоналом, має установку на творче сприйняття наявного інноваційного досвіду і його необхідне перетворення. Такий учитель усвідомлює, що результатом учня в ХХІ столітті має стати конкретний продукт, в якому оцінка не є результатом, а лише мірою вимірювання «якості» продукту.

Отже, існує стійка потреба суспільства в розвитку системи підготовки майбутніх учителів початкової ланки в умовах реформ. Освіта поступово стає основним продуктом всього суспільства і окремої людини, що забезпечує її мобільність, креативність, інтеграцію в різні види комунікації, сприяє розумінню й активному впровадженню в інформаційних, соціальних, комунікативних сферах. В умовах реформ

мування початкової школи в Україні підготовка майбутніх вчителів початкової школи має стати головною соціальною стратегією державної політики.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці та реалізації системи підготовки майбутніх учителів до організації суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії з учнями початкової школи.

Список літератури:

1. Будає В. Д. Якість педагогічної освіти – майбутнє України / В. Д. Будає // Технології неперервної освіти: проблеми, досвід, перспективи розвитку: збірник статей до традиційної IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – С. 3-6.
2. Ваколя Т. І. До проблеми професійної компетентності вчителя початкових класів [Електронний ресурс] / Т. І. Ваколя. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/3490/1/.pdf> – Назва з екрана.
3. Гриневич Л. Неможливо навчати сучасних дітей так, як навчали нас [Електронний ресурс] / Л. Гриневич. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2016/08/4/216010/>. – Назва з екрана.
4. Данильчук С. В. Сутність професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів [Електронний ресурс] / С. В. Данильчук // Наукові праці ДонНТУ. – 2013. – № 2(14). – (Серія «Педагогіка, психологія і соціологія»). Режим доступу: file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D0%B7%D1%83%D1%80%D0%BE%D0%BA/Downloads/Npdntu_pps_2013_2_10.pdf – Назва з екрана.
5. Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К.: Віпол, 2000. – 636 с.
6. Казанжи І. Оновлення базової підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору [Електронний ресурс] / І. Казанжи. – Режим доступу: <http://www.kspu.kr.ua/en/ntmd/konferentsiy/3-mizhnarodna-internet-konferentsiia-2015/sektsiia-1/3521-onovlennya-bazovoyi-pidhotovky-maybutnikh-uchyteliv-pochatkovoyi-shkoly-v-umovakh-formuvannya-zahalnoevropeyskoho-osvitnoho-prostoru> – Назва з екрана.
7. Коваль Л. Професійна підготовка майбутніх учителів у контексті розвитку сучасної початкової освіти: монографія [Електронний ресурс] / Л. Коваль.- Донецьк «ЛАНДОН-XXI» 2012. – Режим доступу: http://bdpu.org/sites/bdpu.org/files/ippom/koval-prof_pidgotovka.pdf – Назва з екрана.
8. Ковальчук В. І. Тенденції інноваційного розвитку сучасної школи в Україні [Електронний ресурс] / В. І. Ковальчук // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 7. – С. 3-6. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2015_7_2 – Назва з екрана.
9. Ковальчук В. І. Тенденції розвитку освітньої системи в Україні / Василь Іванович Ковальчук // Economics, science, education: integration and synergy. Materials of international scientific and practical conference, 18-21 January 2016 / Василь Іванович Ковальчук. – Київ: Вид-во «Центр навчальної літератури», 2016. – С. 79-80.
10. Ковальчук В. І. Розвиток вищої освіти відповідно до тенденцій і вимог ринку праці / В. І. Ковальчук // Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 25-26 лютого 2016 року / Василь Іванович Ковальчук. – Київ: В-во «Міленіум», 2016. – С. 22-24.
11. Ковальчук В. І. Прогнозування розвитку системи освіти / В. І. Ковальчук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія» / В. І. Ковальчук. – Київ: Вид-во «Міленіум», 2016. – С. 112-120.
12. Ковальчук В. І. Тенденції інноваційного розвитку загальноосвітніх навчальних закладів в Україні / В. І. Ковальчук // Матеріали науково-практичного семінара «Методологія і методи наукових досліджень» (27 квітня 2016 г. Прага (Чеська республіка) / Василь Іванович Ковальчук, 2016. – С. 66-68.
13. Ковальчук В. І. Вплив глобалізаційних процесів на освітню систему / В. І. Ковальчук // Професійний розвиток та управління людськими ресурсами в системі післядипломної педагогічної освіти в контексті трансформації освіти України: зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф., Київ, 28 жовтня 2016 р. / за заг. ред. В. В. Олійника / В. І. Ковальчук. – Київ: УМО НАПН України, 2016. – С. 367-370.
14. Kovalchuk V. High education system challenges in the context of requirements of labour market and society / Vasyl Kovalchuk // Scientiic letters of academic society of Michal Baludansky. – 2016. – С. 88-90.
15. Концепція «Нової української школи»: презентація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/prezentacziya-konczepczii-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli.html> – Назва з екрана.
16. Модернізація початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://translate.google.com.ua/translate?hl=ru&sl=uk&u=http://roippo.org.ua/upload/iblock/93f/programa-zakhodu10_11.03.16.doc&prev=search – Назва з екрана.
17. Оніщенко І. Модель формування фахової компетентності майбутнього вчителя початкових класів / І. Оніщенко // Навчання і виховання обдарованої особистості: теорія та практика. – 2012. – № 8. – С. 94-101.
18. Підготовка майбутніх учителів початкової школи: сучасні виклики: матеріали доповідей Міжнародної конференції (м. Одеса, 21 травня 2017 р.) [Електронний ресурс] / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Ушинського. – Режим доступу: <http://www.pdpu.edu.ua/abiturientam/plannaboru/241-galereya-novin/1905-mizhnarodna-konferentsiya-pidgotovka-majbutnikh-uchyteliv-pochatkovoji-shkoli-suchasni-vikliki-2> – Назва з екрана.
19. Полякова О. Інноваційна освітня діяльність учителя початкових класів на уроках математики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conf.kubg.edu.ua/index.php/courses/idpurso/paper/view/83> – Назва з екрана.
20. Реформа початкової школи в Україні: декомунізація в освіті? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/reforma-pochatkovoi-shkoly-v-ukraini-dekomunizatsiia-v-osviti> – Назва з екрана.

Юзык М.А.

Национальный университет биоресурсов и природоиспользования Украины

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В УСЛОВИЯХ РЕФОРМ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье рассматривается проблема развития системы подготовки будущих учителей начальной школы в условиях реформирования образования. Осуществлен анализ исследований, раскрывающих содержание подготовки будущего учителя начальной школы. Обоснована структура профессиональной компетентности учителя начальной школы как важной составляющей его профессионализма.

Ключевые слова: Новая украинская школа, учитель начальной школы, компетентность, компетентный подход, тенденции, реформа.

Yuzyk M.A.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

TRENDS OF PREPARATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS UNDER REFORM

Summary

In the article the problem of development of the system of training of future teachers of elementary school in the conditions of educational reform is considered. The analysis of researches revealing the contents of the preparation of the future teacher of elementary school is carried out. The structure of the professional competence of the elementary school teacher as an important component of his professionalism is substantiated.

Keywords: New Ukrainian school, elementary school teacher, competence, competence approach, tendencies, reform.